

272. Recht doen aan gehechtheid

Misverstanden en inzichten omtrent gehechtheid bij juridische beslissingen over kinderen

PROF. DR. M.J. BAKERMANS-KRANENBURG & PROF. DR. M.H. VAN IJZENDOORN

De gehechtheidstheorie verheugt zich in de warme belangstelling van velen die te maken hebben met juridische beslissingen over kinderen. Het gehechtheidstheoretisch paradigma, het gezamenlijk werk van John Bowlby (1907-1990), Mary Ainsworth (1913-1999) en honderden onderzoekers na hen, biedt daarvoor inderdaad veel aanknopingspunten. Die wijdverbreide belangstelling heeft ook nadelen. Wetenschappelijke bevindingen worden soms wat kort door de bocht naar de praktijk vertaald, waarbij nuances makkelijk verloren gaan. Misverstanden over het instrumentarium van gehechtheidsonderzoek kunnen leiden tot beslissingen die goedbedoeld zijn, maar uiteindelijk negatief voor het kind uitpakken. We bespreken hier enkele mogelijke misverstanden en de drie belangrijkste conclusies van vijftig jaar gehechtheidsonderzoek.¹

Onlangs hebben zeventig wetenschappers op het terrein van gehechtheid de koppen bij elkaar gestoken en een zogenaamde ‘consensus statement’ geformuleerd met de titel *Attachment goes to court*² om wetenschappelijk verworven kennis te delen, misverstanden te voorkomen, en een solide basis te geven voor ‘evidence-based’ toepassing van de gehechtheidstheorie in de rechtspraktijk. Daarin wordt beschreven hoe de belangstelling voor gehechtheid als fenomeen rechtstreeks samenhangt met de UN Conventie over de Rechten van het Kind, en wat correcte en incorrecte interpretaties zijn van gehechtheidswetenschappelijke bevindingen. Dat is een lijvig stuk geworden. Goed voor de grondigheid, maar minder goed voor de toegankelijkheid. Daarom zullen we hier de hoofdlijnen van het ‘consensus statement’ weergeven, met een focus op het belang van: (1) vertrouwde, niet-mishandelende opvoeders, (2) continuïteit in de opvoeding, en (3) gehechtheidsnetwerken.

Wat is gehechtheid?

Gehechtheid gaat over het zoeken van nabijheid en troost bij vertrouwde personen. Soms wordt ook het woord *hechting* gebruikt, maar door de associatie met medische hechtingen en littekens hebben we een sterke voorkeur voor het woord *gehechtheid*. Alle kinderen hebben een aangeboren neiging om gehechtheidsrelaties aan te gaan met opvoeders die ze geregeld zien. Voor de meeste kinderen zijn dat hun biologische ouders. Als er iets spannends gebeurt, of als ze ziek zijn, zijn kinderen het liefst bij hun ouders. Hun

gehechtheidssysteem wordt geactiveerd door de stress die pijn, ziekte of schrik met zich meebrengt, en het *gehechtheidsgedrag* (huilen, vasthouden, op schoot klimmen) leidt tot contact met de *gehechtheidsfiguur*, de voor het kind vertrouwde opvoeder. Als die opvoeder open staat voor de behoefte aan nabijheid of contact van het kind, dan is het doel voor het kind bereikt en komt het gehechtheidssysteem tot rust. Daarom zijn gehechtheidsrelaties onontbeerlijk voor kinderen: de stress waarmee ze geconfronteerd worden blijft beperkt of wordt weggenomen door de nabijheid van de opvoeder.³ Gehechtheidsfiguren zijn zo de externe regelaars voor emoties die jonge kinderen zelf nog niet kunnen reguleren. Ze vormen een veilige basis, waarop kinderen kunnen terugvallen als ze het nodig hebben.

Kinderen verschillen in hoe ze gehecht zijn.⁴ De beste voor-speller van veilige gehechtheid is sensitieve responsiviteit van de opvoeder, een opvoeder die de signalen van het kind opmerkt, goed interpreteert en er prompt en adequaat op reageert. Meta-analyse (de kwantitatieve combinatie van alle beschikbare studies) bevestigt dit verband,⁵ en suggereert dat het causaal is: als door interventie de sensitieve responsiviteit van opvoeders verbetert, stijgt de kans op een veilige gehechtheid.⁶ In de kleuter- en schoolleeftijd hebben

1 Dit artikel is mede gebaseerd op T. Forslund et al., *Précis of Attachment Goes to Court*. Submitted for publication.

2 T. Forslund et al., ‘Attachment goes to court: child protection and custody issues’, *Attachment & Human Development* 2022, 24(1), 1-52. <https://doi.org/10.1080/14616734.2020.1840762>

3 J. Bowlby, *Attachment and loss: Attachment*, Pimlico 1969/1982.

4 M.D.S. Ainsworth et al., *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*, Psychology Press 1978/2015.

5 M.L. Verhage et al., ‘Narrowing the Transmission Gap: A Synthesis of Three Decades of Research on Intergenerational Transmission of Attachment’, *Psychological Bulletin* 2016, 142(4), 337-66.

6 M.H. van IJzendoorn et al., ‘Improving parenting, child attachment and externalizing behaviors: Meta-analysis of the first 25 randomized controlled trials on the effects of Video-feedback Intervention to Promote positive Parenting and Sensitive Discipline’, *Development & Psychopathology* 2022.

veilig gehechte kinderen gemiddeld minder gedragsproblemen en betere relaties met hun klasgenoten.⁷ Maar belangrijk is dat dit steeds gaat om gevonden verbanden op groepsniveau; niet op het niveau van het individuele kind.

Het beste voor het kind

Wanneer juridische beslissingen over kinderen moeten worden genomen, staat over het algemeen het principe van *the best interest of the child* centraal, het optimale belang van het kind. Maar het is niet zo makkelijk om te bepalen hoe dat belang het beste wordt gediend. Doorgaans moeten er veel factoren worden meegewogen die niet allemaal in dezelfde richting wijzen. Dan wordt een beroep gedaan op experts die zich uitspreken over de ontwikkeling van het kind en over de kwaliteit van de zorg die bijvoorbeeld door de biologische ouders of door andere opvoeders geboden wordt. Het gaat dan om zaken die alles te maken hebben met gehechtheid. Maar wat wordt precies bedoeld wanneer woorden als ‘onveilige hechting’ of ‘hechtingsstoornis’ worden gebruikt?

Instrumenten en verbanden die op groepsniveau geldigheid hebben, kunnen niet worden gebruikt voor juridische beslissingen of conclusies over individuele opvoeders of kinderen

De manier waarop gehechtheid in het geding wordt gebracht bij zulke beslissingen is niet steeds in overeenstemming met de wetenschappelijke basis ervoor. Een belangrijk misverstand is de gedachte dat instrumenten en verbanden die op groepsniveau geldigheid hebben, ook kunnen worden gebruikt voor conclusies over individuele kinderen of opvoeders. Soms wordt onder dezelfde termen (veiligheid, sensitiviteit) iets anders verstaan, soms wordt te gemakkelijk een term als hechtingsstoornis gebruikt. Een hechtingsstoornis (*reactive attachment disorder*) is betrekkelijk zeldzaam en wordt voornamelijk gezien bij kinderen die op jonge leeftijd in kindertehuizen zonder persoonlijke zorg hebben gewoond. Kinderen met een reactieve hechtingsstoornis zoeken nauwelijks of geen steun als ze van streek zijn, reageren niet op troost, gaan geen sociale relaties aan, laten weinig positieve emoties zien en kunnen onverwacht boos, angstig of verdrietig worden in het contact met volwassenen. Voorwaarde is dat dit niet wordt veroorzaakt door een aan autisme verwante stoornis, maar door extreem instabiele zorg in de vroege kindertijd.⁸ Waar in het verleden wel gedacht werd dat deze kinderen zich

niet (meer) konden hechten, blijken zij wel degelijk gebaat bij plaatsing in een stabiele gezinscontext en zich te hechten aan hun nieuwe opvoeders.⁹

Een ander misverstand is dat gehechtheid de gehele opvoeder-kindrelatie definieert. Wanneer kinderen hun opvoeder niet gebruiken als veilige basis – geen steun zoeken als ze gestrest zijn, of niet loskomen van hun opvoeder als er niets is om bang voor te zijn – dan suggereert dat weliswaar een gebrek aan vertrouwen in de emotionele beschikbaarheid van de opvoeder, maar meestal geen hechtingsstoornis. Bovendien heeft een opvoedingsrelatie meer dimensies dan alleen gehechtheid. Een opvoeder biedt fysieke verzorging, monitort een kind, stelt grenzen, geeft regels, leert een kind spreken, draagt kennis over. Het kan zijn dat een opvoeder die niet zo’n goede gehechtheidsfiguur is, op andere gebieden wel goede zorg geeft. Sommige ouders kunnen hun kind emotioneel niet goed opvangen (bijvoorbeeld in een depressieve periode), of zijn terughoudend met fysiek contact. Tegelijk kunnen zij het kind wel een fysiek veilige omgeving en adequate lichamelijke verzorging bieden, en het wellicht ook cognitief uitdagen en begeleiden. Dat is in emotioneel opzicht niet ideaal voor het kind, en het zal dan niet makkelijk steun zoeken bij die ouder, maar de opvoedingsomgeving zal in veel gevallen dan toch *goed genoeg* zijn.

Kun je gehechtheid zien?

Uit geïsoleerd gedrag van een kind, zoals bijvoorbeeld veel huilen of juist helemaal niet huilen, bij de opvoeder weggaan of juist op schoot kruipen, kan geen conclusie over de gehechtheid van het kind worden getrokken. Hoeveel een kind huilt, is vaak meer een kwestie van temperament. Bij het observeren van gehechtheid wordt gekeken hoe kinderen hun gedrag organiseren als ze na een korte separatie in een onbekende omgeving met hun opvoeder worden herenigd, of hoe ze zich gedragen tijdens een paar uur durende observatie bij het gezin thuis. Voor zo’n observatie is een intensieve training nodig, en een ‘examen’: hoge overeenstemming met een expert op minimaal dertig observaties. En dan nog is zo’n observatie door een gecertificeerde codeur onvoldoende om conclusies aan te verbinden. *Voor individuele diagnostiek is het instrumentarium niet geschikt; het mist daarvoor selectiviteit en specificiteit.* Met andere woorden: te veel kinderen zouden ten onrechte als veilig of onveilig gehecht worden geclassificeerd.¹⁰ Dat impliceert dat een rapport dat melding maakt van een veilige dan wel onveilige gehechtheid van een kind op dat punt met een flinke korrel zout moet worden genomen: ten eerste is het de vraag of de codeur voldoende getraind is

7 A.M. Groh et al., ‘Attachment in the early life course: Meta-analytic evidence for its role in socioemotional development’, *Child Development Perspectives* 2017, 11(1), 70-76. <https://doi.org/10.1111/cdep.12213>

8 Zie de DSM-5, het overzicht van psychiatrische aandoeningen van de American Psychiatric Association.

9 L. van den Dries et al., ‘Fostering Security? A meta-analysis of attachment in adopted children’, *Children and Youth Services Review* 2009, 31, 410-421. DOI:10.1016/j.childyouth.2008.09.008.

10 M.H. van IJzendoorn et al., ‘Diagnostic use of Crittenden’s attachment measures in family court is not beyond a reasonable doubt’, *Infant Mental Health Journal*, 2018, 39(6), 642-646. <https://doi.org/10.1002/imhj.21747>

om dat vast te stellen, ten tweede kunnen er op individueel niveau geen harde conclusies aan worden verbonden. Bedenk daarbij dat zo'n 40% van de kinderen die door experts worden geobserveerd met de Vreemde Situatieprocedure, die als de gouden standaard geldt, wordt geclassificeerd als onveilig gehecht. De meeste van die kinderen ontwikkelen zich toch tamelijk voorspoedig. Er wordt voor hen gezorgd op een manier die adequaat of ten minste ruimschoots voldoende is. Ontwikkelingsrisico's die op groepsniveau voor onveilig gehechte kinderen gelden, kunnen op individueel niveau worden gecompenseerd door de veerkracht van een kind, door andere gehechtheidsrelaties, of door gunstige 'toevallige' omstandigheden.

Hoeveel gehechtheidsfiguren zijn goed voor een kind?

Soms wordt gedacht dat een kind één psychologische ouder heeft, die het belangrijkste voor het kind is. Die rol wordt dan nogal eens aan de biologische, pleeg- of adoptiemoeder toebedacht. Min of meer in het verlengde van deze opvatting ligt het idee dat een relatie met een andere opvoeder ten koste zou gaan van de kwaliteit van de 'belangrijkste' relatie. Er is geen enkele evidentie voor dit idee.¹¹ Maar anderzijds is het ook niet zo dat kinderen oneindig veel gehechtheidsrelaties kunnen aangaan, of dat het bij gedeeld ouderschap na scheiding het beste is als het kind precies evenveel tijd doorbrengt bij allebei de ouders. Kinderen varen wel bij een netwerk van gehechtheidsrelaties, volwassenen op wie ze kunnen terugvallen. Naarmate kinderen ouder worden, kunnen ze van meer verschillende personen een specifiek beeld met bijbehorende verwachtingen over hun beschikbaarheid in tijden van nood hebben. Een gehechtheidsnetwerk kan voor kinderen in de kleuterleeftijd dus best uit meer dan twee personen bestaan; er is wel gesuggereerd dat vijf personen geen probleem zou zijn, maar meer dan tien wel.¹² Een belangrijk uitgangspunt is dat continuïteit van opvoeders essentieel is, en dat kinderen tijd nodig hebben om een relatie op te bouwen en in stand te houden. Daarvoor is een simpele verklaring: ze moeten kunnen voorspellen hoe die opvoeder zal reageren, vooral in stressvolle situaties. Ze moeten die opvoeders dus goed (leren) kennen: de verwachting van toekomstig gedrag van de opvoeder is gebaseerd op ervaringen van het kind met die opvoeder. Als de partnerrelatie tussen twee ouders verbroken wordt, moet bij beslissingen over de kinderen ten minste worden meegewogen hoeveel contact de kinderen met elke ouder hadden voorafgaand aan de scheiding, en hoe ze zo min mogelijk gehinderd worden door conflicten tussen de ouders.

Er is dus geen kant-en-klaar recept voor wat het beste is voor kinderen die in een scheidingssituatie terechtkomen.

11 M.H. van IJendoorn, 'Herijking ouderschap pedagogisch belicht', *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* 2017, 39, 153-155.

12 M.J. Bakermans-Kranenburg, 'The limits of the attachment network', *New Directions for Child & Adolescent Development* 2021, 162;1-8, DOI: 10.1002/cad.20432.

Kinderen ontwikkelen doorgaans meer dan één gehechtheidsrelatie en ze zullen meestal aan beide ouders gehecht zijn.¹³ Als er geen sprake is van mishandeling of misbruik, lijkt er weinig te pleiten tegen overnachten bij een opvoeder die vertrouwd voor een kind is.

De nadelen van onveilige gehechtheid vallen in het niet vergeleken bij het ontbreken van continuïteit van opvoeders

Tegelijk is daar domweg nog weinig onderzoek naar gedaan. Wel heeft een netwerk van gehechtheidsrelaties, waarin naast beide biologische ouders ook Anderen een rol spelen (denk aan grootouders en andere familieleden, gastouders en professionele opvoeders), een beschermende functie: een kind met slechts één gehechtheidsrelatie is heel kwetsbaar wanneer die opvoeder tijdelijk of blijvend uit het leven van het kind verdwijnt.

De drie gulden regels van gehechtheid

Het lijkt er dus op dat theorie en onderzoek van gehechtheid niet direct concrete aanwijzingen kunnen geven voor cruciale juridische beslissingen over kinderen. In plaats van pasklare directieven heeft vijftig jaar onderzoek de volgende drie gulden regels opgeleverd, op basis van onafhankelijk en gerepliceerd onderzoek:

1. *Kinderen hebben vertrouwde, niet-mishandelende opvoeders nodig.* Kinderen ontwikkelen verwachtingen over de beschikbaarheid van specifieke, vertrouwde opvoeders. Die voorspelbaarheid, gebaseerd op consistentie en continuïteit, is een belangrijke voorwaarde voor het ontwikkelen van gehechtheid. De nadelen van onveilige gehechtheid vallen in het niet vergeleken bij het ontbreken van continuïteit van opvoeders, zoals bijvoorbeeld onderzoek naar kinderen die opgroeien in kindertehuizen laat zien.¹⁴ Voor juridische beslissingen over kinderen betekent dit dat opvoeding in een gezin zonder mishandeling, misbruik, of verwaarlozing altijd beter is dan voortdurende discontinuïteit, die mogelijk volgt op uithuisplaatsing.¹⁵ Wanneer is er sprake van mishandeling? In 2005 is de volgende definitie van kindermishandeling vastgelegd in de Wet op de Jeugdzorg: *Kindermishandeling* is '...elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van

13 O. Dagan et al., 'Configurations of Mother-Child and Father-Child Attachment as Predictors of Internalizing and Externalizing Symptoms: An Individual Participant Data (IPD) Meta-Analysis', *New Directions for Child and Adolescent Development* 2022, <https://doi.org/10.31234/osf.io/x4td2>.

14 M.H. van IJendoorn et al., 'Institutionalisation and deinstitutionalisation of children I: A systematic and integrative review of evidence regarding effects on development', *The Lancet Psychiatry* 2020, 7(8), 703-720. in press. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(19\)30399-2](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(19)30399-2).

15 C. Konijn et al., 'Foster care placement instability: A meta-analytic review', *Children and Youth Services Review* 2019, 96, 483-499. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2018.12.002>

fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel' (art. 1 onderdeel m Wet op de Jeugdzorg).¹⁶ In die gevallen is de zorg voor het kind niet 'goed genoeg'. Een richtlijn voor rechters zou daarom zijn: beoordeel of er sprake is van mishandeling, misbruik of verwaarlozing. Als dat niet het geval is, is de kwaliteit van de zorg wellicht niet optimaal, maar wel goed genoeg. Een hechtingsstoornis waaraan de opvoeder debet zou zijn is dan uiterst onwaarschijnlijk. Aan de kwalificatie *onveilig gehecht* kunnen op individueel niveau geen harde conclusies worden verbonden. Wel hebben opvoeders dan wellicht baat bij opvoedingsondersteuning.

Zorg die niet beter is dan 'goed genoeg' maar die duurzaam is, is te verkiezen boven uitstekende zorg die tijdelijk is

2. *Het beste voor een kind op een bepaald moment is niet altijd het beste voor een kind op de lange termijn.* Zorg die niet beter is dan 'goed genoeg' maar die duurzaam is, is te verkiezen boven uitstekende zorg die tijdelijk is. Het belang van continuïteit van de relatie met opvoeders moet niet worden onderschat. Bij beslissingen over kinderen is het dus essentieel om te beoordelen of de zorg goed genoeg is (geen mishandeling, misbruik, of verwaarlozing) ofwel met ondersteuning goed genoeg kan worden.¹⁷ Als uithuisplaatsing leidt tot discontinuïteit, staat daarmee de ontwikkeling van het kind vanuit het gehechtheidsperspectief al 1-0 achter. Er zijn verschillende opvoedingsondersteuningsprogramma's ontwikkeld waarmee opvoeders kunnen worden geholpen stabiele zorg te bieden van voldoende kwaliteit. Als dat lukt, zijn kinderen daarmee het meest gediend. Een richtlijn zou dus zijn om eerst te kijken of het mogelijk is

ouders een programma aan te bieden om te stimuleren dat zij stabiele zorg van voldoende kwaliteit gaan bieden. Een voorbeeld van een kortdurend ondersteuningsprogramma dat ook in Canada voor dit doel wordt gebruikt, is VIPP-SD (*Video-feedback Intervention to promote Positive Parenting and Sensitive Discipline*).^{18,19} Als blijkt dat ouders dit niet oppakken of aankunnen, komt uithuisplaatsing in beeld. Jonge kinderen moeten dan zo spoedig mogelijk zo stabiel mogelijk geplaatst worden. Omdat kinderen hun gehechtheidsgedrag niet kunnen uitstellen, moeten beslissingen over jonge kinderen zo snel mogelijk genomen worden. Een beslissing over een uiteindelijke, definitieve verblijfplaats van een jong kind moet zo snel mogelijk genomen worden, waarbij 'snel' staat voor maanden en niet voor jaren. Bij jonge, maar ook bij oudere kinderen moeten continue, stabiele relaties zo veel mogelijk worden nagestreefd en behouden.²⁰

Een netwerk van verschillende gehechtheidsrelaties is een vangnet voor een kind en een springplank voor de ontwikkeling

3. *Een netwerk van verschillende gehechtheidsrelaties is een vangnet voor een kind en een springplank voor de ontwikkeling.* Een richtlijn voor de juridische praktijk is daarom ervoor te zorgen een goed beeld te hebben welke gehechtheidsrelaties een kind heeft, en dat te betrekken bij beslissingen. Advocaten en jeugdzorgwerkers hebben de verantwoordelijkheid om de belangrijkste gehechtheidsrelaties van een kind helder in kaart te brengen, zodat daarmee rekening kan worden gehouden. Bestaande relaties dienen zo veel mogelijk ondersteund te worden, en niet ontmoedigd, tenzij er sprake is van mishandeling of misbruik. Co-ouderschap is vaak een prima manier om na een echtscheiding de gehechtheidsrelaties van kinderen te continueren. Dat wil niet zeggen dat een fifty-fifty verdeling van de tijd daarvoor noodzakelijk is. Wat moet worden meegewogen bij beslis-

16 *Misbruik* verwijst naar handelingen van seksuele aard. *Verwaarlozing* kan fysiek, emotioneel, of verwaarlozing van het onderwijs zijn. Van fysieke verwaarlozing is sprake bij bijvoorbeeld het niet inschakelen van noodzakelijke zorg als een kind evident medische zorg nodig heeft, of een terugkerend patroon van het alleen thuislaten van jonge kinderen zonder toezicht. Emotionele verwaarlozing omvat bijvoorbeeld huiselijk geweld waarvan het kind getuige is, of het bewust toestaan van alcohol- en/of drugsmisbruik door het kind. Bewust toestaan van chronisch spijbelen is verwaarlozing van het onderwijs. Zie voor uitgebreide definities en voorbeelden het rapport van de Nederlandse Prevalentiestudie Kindermishandeling 2005 (p. 63-65), met replicaties in 2010 en 2017; <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/1494>.

17 In dit verband kan gedacht worden aan dynamische diagnostiek, met de vraag: is er verbetering in het opvoedend handelen waarneembaar als de opvoeder gerichte opvoedingsondersteuning krijgt? In een Canadese studie leidde dat tot beslissingen over het wel of niet uithuisplaatsen van kinderen die minder vaak herzien hoefden te worden. Zie C. Cyr et al., 'An attachment-based parental capacity assessment to orient decision-making in child protection cases: A randomized control trial', *Child Maltreatment*, Article first published online: October 28, 2020. <https://doi.org/10.1177/1077559520967995>.

18 Zie de databank effectieve jeugdinterventies van het Nederlands Jeugd Instituut, <https://www.nji.nl/interventies/video-feedback-intervention-to-promote-positive-parenting-and-sensitive-discipline>.

19 Een meta-analyse die de effectiviteit van de interventie heeft getoetst in 25 gerandomiseerde studies is te vinden in M.H. van IJendoorn et al., 'Improving parenting, child attachment and externalizing behaviors: Meta-analysis of the first 25 randomized controlled trials on the effects of Video-feedback Intervention to Promote positive Parenting and Sensitive Discipline', *Development & Psychopathology* 2022, 1-16. [doi:10.1017/S0954579421001462](https://doi.org/10.1017/S0954579421001462)

20 F. Juffer, *Beslissingen over kinderen in problematische opvoedingsituaties. Inzichten uit gehechtheidonderzoek*, Raad voor de rechtspraak, Research memoranda 2010, nr. 6. Zie https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Researchmemorandum20106_Beslissingen-over-kinderen-in-problematische-opvoedingsituaties.pdf. In de richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming worden vuistregels gegeven voor termijnen, met als uitgangspunt bij de besluitvorming: hoe jonger het pleegkind, hoe korter de termijn. Zie <https://richtlijnenjeugdhulp.nl/pleegzorg/beslissen-over-het-perspectief-van-het-pleegkind/de-termijn-waarbinnen-een-opvoedingsbesluit-moet-worden-genomen/>.

singen over het opvoedingsarrangement is in elk geval: de beschikbaarheid van de partners om zorg te bieden, hun betrokkenheid bij de opvoeding tot dan toe, en de ontwikkelingsfase van het kind. Vanaf de schoolleeftijd kunnen de wensen van de kinderen zelf ook worden meegewogen, met twee kanttekeningen: (i) kinderen hebben een kortetermijnvisie; het is de verantwoordelijkheid van de volwassenen om oog te hebben voor de lange termijn, en (ii) de stem van kinderen kan de inzet worden van conflicten tussen de partners, en vechtscheidingen zijn allerm minst in het belang van het kind. In het verlengde van het recente advies van de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) zou in het onverhoopte geval van een vechtscheiding een gespecialiseerde advocaat aan het kind moeten worden toegewezen. De rechter kan een bijzondere curator voor het kind benoemen, die waakt over de belangen van het kind. Op diverse plekken in het land lopen ook proeven met *gezinsvertegenwoordigers*, die als coördinator voor het gezin de verbinding leggen met professionals uit zorg en recht, en proeven met *specialisten contactverlies*, die ingezet kunnen worden door het gezin zelf, of door instanties en professionals die met het gezin werken, wanneer contactverlies tussen ouder en kind dreigt of speelt. Doel moet zijn het netwerk van gehechtheidsrelaties voor het kind toegankelijk te houden.

Conclusie

Het ontwikkelen van gehechtheidsrelaties is een mijlpaal in het leven van jonge kinderen. Kinderen hebben net zo hard gehechtheidsrelaties nodig als voedsel en slaap. Daarvoor zijn opvoeders nodig die de aan hen toevertrouwde kinderen niet mishandelen en een redelijk niveau van stabiele zorg bieden. Het is niet in het belang van kinderen om eenmaal opgebouwde relaties te verbreken, en dat is ook niet nodig om nieuwe gehechtheidsrelaties aan te gaan. Ondersteuning van opvoeders die ernstig tekortschieten is daarom doorgaans te verkiezen boven maatregelen zoals uithuisplaatsing als die leiden tot discontinuïteit van gehechtheidsrelaties die het kind heeft opgebouwd.

Dit artikel is afgesloten op 17 maart 2022.

Over de auteurs

Prof.dr. M.J. (Marian) Bakermans-Kranenburg

Hoogleraar Pedagogiek, Vrije Universiteit Amsterdam.

Prof.dr. M.H. (Marinus) van IJzendoorn

Gasthoogleraar Developmental Psychopathology, UCL, University of London, UK